

CONSILIUL PENTRU PREVENIREA ȘI ELIMINAREA DISCRIMINĂRII ȘI ASIGURAREA EGALITĂȚII

СОВЕТ ПО ПРЕДУПРЕЖДЕНИЮ И ЛИКВИДАЦИИ ДИСКРИМИНАЦИИ И ОБЕСПЕЧЕНИЮ РАВЕНСТВА
COUNCIL ON THE PREVENTION AND ELIMINATION OF DISCRIMINATION AND ENSURING EQUALITY

Adresa: Republica Moldova, Chișinău, MD-2004
bd. Ștefan cel Mare și Sfint nr.180, bir.405
tel.: +373 (0) 22 21-28-17
www.egalitate.md

Адрес: Республика Молдова, Кишинёв, MD-2004
бул. Стефан чел Маре 180, каб. 405
тел.: +373 (0) 22 21-28-17
www.egalitate.md

DECIZIE din 29 noiembrie 2019 cauza nr. 172/19

Membrii Consiliului participanți la ședința de deliberare:

Ian FELDMAN – președinte
Svetlana DOLTU – membră
Andrei BRIGHIDIN – membru
Victorina LUCA – membră

au examinat, în ședință publică, susținerile scrise și verbale ale
persoanelor interesate: XXXXXX XXXXXXXX XXXXXXXX XXXXXX
reclamațiilor: Ministerul Educației Culturii și Cercetării, Administrația Liceului Teoretic
"Ion Creangă" mun. Chișinău, Administrația Liceului de Limbi Moderne și Tehnologii
Informaționale "Socrate" mun. Chișinău și
au deliberat, în ședință închisă, cu privire la următoarele.

I. Obiectul plângerii

Discriminare în procesul educațional pe criteriu de convingeri.

II. Admisibilitatea obiectului plângerii

Plângerea corespunde cerințelor art. 13 din Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121/2012 și nu ridică excepțiile de inadmisibilitate prevăzute de pct. 42 din Regulamentul de activitate al Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității aprobat prin Legea nr. 298/2012.

III. Susținerile părților

Alegațiile persoanelor interesate

- 3.1 Persoanele interesate afirmă că unul din manualele școlare pentru clasa I, cel de Educație moral-spirituală¹ are un conținut discriminator la adresa persoanelor non-creștin ortodoxe și atești. Aceștia indică că mesajul de la tematica despre credință reflectă doar credința creștin-ortodox și anume: „*Fără credință, omul este o ființă rătăcită, nu el merge, ci vântul îl poartă*”, și următorul text: „*Lumea este opera Bunului Dumnezeu. Fiul lui se numește Isus Hristos. I se spune învățătorul sau Mântuitorul. Învățătura lui a dat naștere celei mai drepte și răspândite credințe - credința creștină. Noi, poporul român, suntem creștini. Creștinii cred că sufletul nu moare, ci se duce la împărăția Cerurilor, unde se întâlnește cu sfinții și cu oamenii dragi care au plecat în Cer mai înainte.*”
- 3.2 Persoanele interesate consideră că asemenea texte nu își au locul în manualele unei școli într-un stat laic. Aceștia susțin că în Republica Moldova sunt înregistrate zeci de

¹ autori: Aurelian Silvestru, Dorina Andrei, Iulia Scripnic

culte religioase, toate având statut egal, ori acest text lovește în orice alt cult în afară de cel creștin ortodox. Pe de altă parte există și copii ai părinților atei și agnostici. Totodată, dâșii notează că acest obiect nu este unul opțional, fiind parte a curriculumului primar pentru clasa I, conform informației de pe site-ul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării.

- 3.3 Părțile interesate argumentează că, fiind persoane non-religioase, se simt ofensate de mesajul indicat supra.
- 3.4 Persoanele interesate afirmă că fraza „*Noi, poporul român, suntem creștini*” pune la îndoială existența românilor non-creștini, or persoanele non-creștine sunt lipsite, prin acest text, de identitatea sa română. Dâșii consideră că acest manual nu poate fi parte a învățământului și trebuie extras din bibliotecile școlare.

Susținerile Ministerului Educației, Culturii și Cercetării

- 3.5 Reclamatul a comunicat că, după recepționarea plângerii reprezentanți ai ministerului au mers la librărie ca să facă cunoștință cu acest manual. Astfel, s-a constatat că el are doar denumirea de manual, dar nu și sigla ministerului. Manualele care sunt aprobate de către minister sau recomandate de către acesta spre includerea în schema de închiriere, au pe copertă următorul text: *Manual aprobat de către MECC prin ordin nr. /din data în urma evaluării metodico-științifice și este realizat în conformitate cu Curriculum școlar aprobat prin ordinul ministrului educației nr./din.* Ministerul susține că lista manualelor este publicată pe site-ul acestora. Ministerul notează că această carte nu a fost propusă pentru a fi utilizată de instituțiile de învățământ. Ministerul afirmă că disciplina Educația morală spirituală nu are un manual concret. Cadrul didactic este liber să studieze diverse surse pentru a se pregăti de ore. Ministerul informează că până în prezent se duc discuții referitoare la necesitatea elaborării unui manual și afirmă că în viitorul apropiat s-ar putea aproba un manual. Ministerul menționează că utilizarea acestui manual este decizia cadrului didactic luată împreună cu părinții care au căzut de acord să achiziționeze manualul respectiv. De asemenea, susține că din punct de vedere al eticii, profesorului îi este interzis să impună procurarea altor manuale, decât cele care sunt în schema de manuale a ministerului.

Susținerile Administrației Liceului Teoretic "Ion Creangă" mun. Chișinău

- 3.6 Reclamatul a comunicat că în cadrul instituției de învățământ își desfășoară activitatea 3 clase de a I-a. În orar, elevii au inclus în mod obligatoriu 1 oră pe săptămână disciplina Educația morală - spirituală. În cadrul orelor este promovată o pedagogie activă și participativă axată pe asigurarea șanselor egale fiecărui elev. La disciplina dată nu s-a optat pentru folosirea unui manual anumit. Fiecare profesor propune conținuturi variate pentru studiere, adaptate particularităților vârstei și specificului contingentului de elevi ai clasei. Materialele fiecărei lecții promovează un învățământ diferențiat, inițiază elevii în arta unei comunicări eficiente. Situațiile simulate pe parcursul orelor duc la acceptarea diversității caracterelor și independenței de spirit.

Susținerile Administrației Liceului de Limbi Moderne și Tehnologii Informaționale "Socrate" mun. Chișinău

- 3.7 Reclamatul notează că în cadrul instituției de învățământ se utilizează acest auxiliar care corespunde întru totul curriculumului la disciplină. Cadrele didactice sunt libere să implementeze acest auxiliar ținând cont de prevederile art. 134 din Codul educației. Totodată, conform practicii instituției de învățământ toate auxiliarele se discută cu părinții. S-a întocmit un proces-verbal în care se confirmă sub semnătură acordul părinților de utilizarea acestui auxiliar. Aceste auxiliare au fost procurate de către părinți.

Totuși, profesorul se pregătește de oră din mai multe surse. Profesorul poate veni la clasă și să vorbească și despre alte religii.

IV. Dreptul național relevant

- 4.1 **Constituția Republicii Moldova prin art. 16 alin. (2)** prevede că toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială; **art. 35 alin. (8)** statul asigură, în condițiile legii, libertatea învățământului religios. Învățământul de stat este laic.
- 4.2 **Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121/2012 la art. 1 alin. (1)** stabilește că scopul prezentei legi este prevenirea și combaterea discriminării, precum și asigurarea egalității tuturor persoanelor aflate pe teritoriul Republicii Moldova în sferile politică, economică, socială, culturală și alte sfere ale vieții, fără deosebire de rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau orice alt criteriu similar; **art. 2** oferă definiția discriminării ca fiind orice deosebire, excludere, restricție ori preferință în drepturi și libertăți a persoanei sau a unui grup de persoane, precum și susținerea comportamentului discriminatoriu bazat pe criteriile reale, stipulate de prezenta lege sau pe criterii presupuse; **art. 3** stabilește că subiecți în domeniul discriminării sunt persoanele fizice și juridice din domeniul public și privat; **art. 9 alin. (1)** instituțiile de învățământ asigură respectarea principiului nediscriminării: **lit. b)** în procesul educațional, inclusiv la evaluarea cunoștințelor acumulate; **lit. c)** în activitatea științifico-didactică; **lit. d)** prin elaborarea de materiale didactice și programe de studii; **lit. e)** prin informarea și instruirea cadrelor didactice privind aplicarea metodelor și mijloacelor de prevenire a actelor de discriminare și de sesizare a autorităților competente.
- 4.3 **Legea privind cultele religioase și părțile lor componente nr. 125/2007 la art. 3** cuprinde următoarele noțiuni convingeri religioase - complex de idei, principii și învățături de credință sau dogme cu caracter religios în care o persoană crede, pe care le acceptă benevol, le mărturisește și după care se conduce în viață; credincios - persoană care crede în anumite adevăruri religioase și care face parte benevol dintr-o comunitate religioasă cu ai cărei membri împărtășește aceleași convingeri, aceeași credință, participă la săvârșirea aceluiași activități și practici religioase, fiind supus unei autorități religioase liber alese; **art. 4 alin. (1)** orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și de religie. Acest drept trebuie exercitat în spirit de toleranță și de respect reciproc și cuprinde libertatea de a aparține sau nu unei anumite religii, de a avea sau nu anumite convingeri, de a-și schimba religia sau convingerile, de a profesa religia sau convingerile în mod individual sau în comun, în public sau în particular, prin învățatură, practici religioase, cult și îndeplinirea riturilor. Fiecare persoană și comunitate religioasă poate adera liber la orice cult religios; **alin. (2)** exercitarea dreptului la libertatea de manifestare a convingerilor sau a credinței religioase poate fi restrânsă, în condițiile legii, numai în cazul în care această restrângere urmărește un scop legitim și reprezintă, într-o societate democratică, măsuri necesare pentru siguranța publică, menținerea ordinii publice, ocrotirea sănătății și a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților persoanei; **art. 15 alin. (1)** cultele religioase sunt autonome, separate de stat, egale în drepturi în fața legii și a autorităților publice. Discriminarea unui sau altui cult religios se pedepsește conform legislației în vigoare; **alin. (5)** statul recunoaște importanța deosebită și rolul primordial al religiei creștin-ortodoxe și, respectiv, al Bisericii Ortodoxe din Moldova în viața, istoria și cultura poporului Republicii Moldova.
- 4.4 **Codul Educației al RM nr. 152 din 17.07.2014 la art. 5 lit. d)** prevede că educația are ca misiune: promovarea dialogului intercultural, a spiritului de toleranță, a nediscriminării

și incluziunii sociale; **art. 7** Educația se întemeiază pe următoarele principii fundamentale: **lit. a)** principiul echității – în baza căruia accesul la învățare se realizează fără discriminare; **lit. d)** principiul centrării educației pe beneficiarii acesteia; **lit. e)** principiul libertății de gândire și al independenței față de ideologii, dogme religioase și doctrine politice; **lit. h)** principiul asigurării egalității; **lit. i)** principiul recunoașterii și garantării drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale, inclusiv a dreptului la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase; **lit. q)** principiul învățământului laic; **art. 134 alin. (1)** personalul didactic, științifico-didactic și științific are dreptul să aleagă și să utilizeze atât tehnologiile didactice, manualele și materialele didactice aprobate de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, cât și pe cele alternative, pe care le consideră adecvate realizării standardelor educaționale de stat; **art. 140 alin. (1)** Ministerul Educației, Culturii și Cercetării are următoarele atribuții: **lit. h)** aprobă manualele și materialele didactice care urmează a fi utilizate în sistemul de învățământ.

- 4.5 **Pactul Internațional cu privire la drepturile economice, sociale, și culturale la art. 2 alin. (2)** menționează că statele părți la prezentul Pact se angajează să garanteze că drepturile enunțate în el vor fi exercitate fără nici o discriminare întemeiată pe rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau orice altă împrejurare.
- 4.6 **Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale la art.13 pct.1.** stipulează că Statele părți la prezentul pact recunosc dreptul pe care îl are orice persoană la educație. Ele sunt de acord că educația trebuie să urmărească deplina dezvoltare a personalității umane și a simțului demnității sale și să întărească respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale.
- 4.7 **Convenția Internațională cu privire la Drepturile Copilului, la care Republica Moldova a aderat prin Hot. Parlamentului nr. 408 din 12.12.1991, art. 2, alin. (1)** prevede: Statele părți se angajează să respecte și să garanteze drepturile stabilite în prezenta Convenție tuturor copiilor din jurisdicția lor, indiferent de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau altă opinie, de naționalitate, apartenență etnică sau originea socială, de situația materială, incapacitatea fizică, de statutul la naștere sau de statutul dobândit al copilului ori al părinților sau al reprezentanților legali ai acestuia; **alin. (2)** Statele părți vor lua toate măsurile de protejare a copilului împotriva oricărei forme de discriminare sau de sancționare pe considerente ținând de situația juridică, activitățile, opiniile declarate sau convingerile părinților, ale reprezentanților săi legali sau ale membrilor familiei sale; **art. 14** prevede în **pct. 1)** Statele părți vor respecta dreptul copilului la libertatea de gândire, de conștiință și religie; **pct. 2)** Statele părți vor respecta drepturile și obligațiile părinților sau, după caz, ale reprezentanților legali ai copilului de a-l îndruma în exercitarea dreptului susmenționat, de o manieră care să corespundă capacităților în formare ale acestuia; **pct. 3)** Libertatea de a-și manifesta propriile convingeri religioase sau alte convingeri nu poate fi îngrădită decât de restricțiile prevăzute în mod expres de lege și care sunt necesare pentru protecția securității publice, a ordinii publice, a sănătății publice și a bunelor moravuri sau a libertăților și drepturilor fundamentale ale altora.

V. În concluzie, Consiliul reține următoarele

- 5.1 Din materialele dosarului, Consiliul stabilește că urmează să se pronunțe asupra existenței faptei de discriminare pe criteriu de convingeri în procesul educațional.
- 5.2 Consiliul reamintește că atât legislația națională (art. 15 alin. (1) și art. 19 din Legea nr. 121 cu privire la asigurarea egalității), cât și practica Curții Europene a Drepturilor Omului (cauza D. H. și alții v. Republica Cehă par. 82-84, par.177, cauza Chassagnou și

alții v. Franța par.91-92, Timishev v. Rusia par.57) stabilesc o regulă specială referitor la sarcina probei în litigiile privind discriminarea, și anume: sarcina probei trece la reclamant atunci când petiționara/ul prezintă dovezi din care se poate prezuma că a existat un tratament discriminator. Reieșind din alegațiile expuse în plângere, pentru a institui prezumția discriminării indirecte, faptele expuse trebuie să caracterizeze cumulativ următoarele elemente:

- a) existența unei reguli, unui criteriu sau a unei practici aparent neutre
- b) care dezavantajează anumite persoane
- c) pe baza unui criteriu protejat.

- 5.3 Examinând alegațiile persoanelor interesate, Consiliul a instituit prezumția discriminării indirecte. Consiliul a reținut că predarea tematicii referitoare la credință doar din perspectiva religiei creștine în procesul educațional prejudiciază libertatea conștiinței copiilor de alte religii și a celor cu convingeri ateiste.
- 5.4 În conformitate cu art.15 alin. (1) din Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121/2012, sarcina de a proba că faptele în cauză nu constituie discriminare revine persoanei/instituției despre care se presupune că a comis fapta discriminatorie. Consiliul urmează să aprecieze dacă această acțiune aparent neutră se justifică în mod obiectiv, printr-un scop legitim și dacă mijloacele de atingere a aceluia scop sunt proporționale, adecvate și necesare.
- 5.5 Consiliul a luat act de poziția Ministerului Educației, Culturii și Cercetării precum că, la moment, nu există un manual aprobat de minister în baza căruia să fie predată disciplina Educația moral-spirituală, profesorul fiind liber să utilizeze diverse surse pentru a se pregăti de ore.
- 5.6 Pe parcursul examinării cauzei, Consiliul a fost informat că manualul disputat de persoanele interesate este utilizat de profesori în cadrul Liceului Teoretic "Ion Creangă" mun. Chișinău și Liceul de Limbi Moderne și Tehnologii Informaționale "Socrate" mun. Chișinău la disciplina Educația moral-spirituală. Administrația liceelor vizate au susținut că manualul este folosit drept suport auxiliar pentru această disciplină și că părinții au fost de acord să-l procure pentru copii.
- 5.7 Consiliul, analizând circumstanțele stabilite, notează că instituțiile de învățământ au obligația de a respecta principiul nediscriminării în procesul educațional. Acest principiu cuprinde inclusiv aspectul de elaborare și utilizare a materialelor didactice. În acest context, Consiliul menționează că educația trebuie să se axeze pe o varietate de cunoștințe prezentate din cât mai multe puncte de vedere, fără a se sugera că anumite teze sunt absolute. Educația moral-spirituală constituie un sistem de valori educaționale care trebuie să fie prezentate în mod diversificat, care să nu indice, sugereze sau să impună că un anumit set de valori este prioritar față de altele. Cu alte cuvinte, menirea disciplinei Educației moral-spirituală este de a aduce la cunoștința copiilor varietatea de valori existente în societate, cu scopul de a dezvolta o generație tolerantă și deschisă să accepte diversitatea, inclusiv diversitatea religioasă. Utilizarea materialelor didactice (manuale, auxiliare, orice alte tipuri de informații) care prezintă în exclusivitate o regie, prezentând-o drept caracteristică a poporului român, nu contribuie la formarea copiilor în spiritul diversității de valori. Consiliul subliniază că, chiar dacă conținutul materialului a fost acceptat de unii părinți, instituțiile de învățământ trebuie să fie imparțiale și să nu admită sub nici o formă influențarea religioasă a copiilor în procesul educațional. Consiliul este de opinie că părinții ar trebuie să se ocupe de educația religioasă a copiilor în afara programului educațional, având libertatea de a-și manifesta convingerile religioase. În procesul educațional, pentru a nu leza dreptul la libera opțiune și la manifestarea credinței adeptilor diferitelor confesiuni, trebuie dezvoltate concepte

specifice valorilor moral-spirituale pentru cunoașterea și respectarea tuturor tradițiilor, a experienței religioase și a normelor de conviețuire în societate.

- 5.8 Consiliul, de asemenea, consideră inadmisibilă abordarea ministerului de a lăsa nereglementat spațiul materialelor didactice alternative, or această lacună creează situații când cadrul didactic nu poate să evalueze corespunderea auxiliarelor cu standardele de calitate, iar în consecință sunt admise în procesul educațional materiale didactice care nu se aliniază conceptelor de promovare a diversității și toleranței.

Astfel, conducându-se de prevederile art. 1-3 și art.15 alin.(4) din Legea cu privire la asigurarea egalității nr. 121/2012, coroborat cu pct. 61 din Regulamentul de activitatea al Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității adoptat prin Legea nr. 298/2012,

CONSILIUL DECIDE

1. Faptele constatate reprezintă discriminare pe criteriu de convingeri în procesul educațional.
2. Ministerul Educației, Culturii și Cercetării va elabora un Ghid metodologic prin care să stabilească criteriile de evaluare a corespunderii materialelor didactice alternative standardelor de calitate pentru disciplina „Educația moral - spirituală”.
3. Liceul de Limbi Moderne și Tehnologii Informaționale "Socrate" mun. Chișinău va exclude auxiliarul “Educația moral – spirituală” autori Aurelian Silvestru, Dorina Andrei, Iulia Scripnic din procesul educațional.
4. Decizia se comunică părților și va fi făcută publică pe adresa www.egalitate.md.
5. Decizia poate fi contestată, în decurs de 30 de zile de la data comunicării, la Judecătoria Chișinău, sediu Râșcani, situată pe adresa: mun. Chișinău, str. Kiev, 3.

Membrii Consiliului care au votat decizia:

Ian FELDMAN – președinte

Svetlana DOLTU – membră

Andrei BRIGHIDIN – membru

Victorina LUCA – membră